

Af Jesper Toft, mursejlerne.dk, marts 2024

Mursejlerne er stærkt knyttet til bygninger, hvor de har deres ynglehabitat med redepladser inde i bygningerne. Bygningerne udgør et urbant økosystem, som ikke finder sin lige andre steder i naturen. Mursejlerne får adgang til bygningernes små hulrum via små huller og sprækker under tagrenden, ved nedløbsrøret, i tagudhænget, under tagsten og i facaden, ved løse inddækninger på siderne af en kvist og om en skorsten og via ventilationsriste i facaden, hvor risten er rustet væk.

Mursejler flyver fra rede under tagsten (c) Bill Ball

Rede af mursejler fundet ved renovering (c) Silvia Weber

Mursejlernes reder beskyttet året rundt

Fuglereder, der bliver genbrugt år efter år, som det gælder for f.eks. mursejleren, er beskyttet året rundt jvf. Jagt- og vildtforvaltnings-lovens § 6 a. stk. 2 og må ikke ødelægges eller forstyrres. Bygherrer og husejere har derfor pligt til at beskytte rederne i forbindelse med f.eks. nedrivning eller renovering af tage og facader, da det er forbudt forsætligt at fjerne sådanne reder i bygninger. Miljøstyrelsen anbefaler, at den ansvarlige for byggeprocessen bør tage kontakt med en ekspert med særlig viden om de fugle, der er i bygningen eller til Naturstyrelsens lokale vildtkonsulent for råd og vejledning: <https://mst.dk/borger/natur-og-fritid/natur-og-biodiversitet/vis-hensyn-til-dyr-i-naturen/pas-paa-fuglenes-reder-og-levesteder>. Mursejleren er særlig sårbar på grund af dens relativt lange levetid (gennemsnit 9 år) og længere reproduktionsrate (kønsmoden ved 3 år). Mursejlerne er rødlistet som næsten truet.

Stillads i yngletiden?

Beskyttelsen medfører, at der i ynglesæsonen fra medio maj til medio august ikke må opstilles stilladser, med mindre der sikres fri indflyvning hertil med nogle fri meter under den. Er stilladset opsat før ynglesæsonens start og skal stå i ynglesæsonen, skal der enten sikres fri indflyvning til reden eller opsættes midlertidige redekasser med dun ilagt som kompensation. Presenningerne skal lukkes tæt sammen ud for tagfoden eller ved gavlen for at forhindre mursejlernes adgang til de gamle reder.

Hvordan finder man rederne?

Rederne er ikke nemme at finde, idet der ikke findes spor på facaden efter ekskrementer og de ynglende mursejlere kun sjældent besøger reden: Der kan godt gå op til 2 timer mellem hvert besøg både i rugetiden og når de har unger. Mursejlerne kan flyve med ca. 70 km/t mod reden og er derfor kun synlige et kort øjeblik ved besøg i reden. Det gør det ofte til en stor udfordring at finde mursejlernes reder af flere årsager:

- Det kræver både god tid med de få besøg ved reden og konstant opmærksomhed på potentielle flyvehuller - et øjeblik uopmærksomhed kan betyde en mangelfuld registrering.
- Vejrforholdene og tidspunktet på dagen er også afgørende for værdien af observationerne.
- Selv trænedede fuglekiggere kan overse mursejlernes redepladser.

Mange bygninger, især bygninger fra lige før og efter den anden verdenskrig, rummer ynglende mursejlere, hvis de har den rette bygningsprofil, der giver mulighed for adgang for mursejlerne ind i bygningerne. Nyere bygninger og nyrenoverede bygninger er gjort tætte i klimaets navn uden hensyn til f.eks. mursejlerne.

Hvorvidt der konkret yngler mursejlere i en bygning, kræver undersøgelser bedst et år før en given renovering finder sted. Her kan der indledningsvis foretages en egnethedsvurdering af bygningerne af en person med særlig viden om og erfaring med, hvor mursejlerne kan finde på at yngle i bygninger. Egentlige undersøgelser kan starte med søgning i online databaser og slutte konkrete feltundersøgelser.

Online databaser

Foretag en søgning i de 3 online databaser dofbasen, arter.dk og naturbasen. Den kan foretages året rundt uafhængigt af årstiden. Det er her naturinteresserede mennesker rapporterer deres fund af bl.a. mursejlere. Ofte er det fougagerende eller trækkende fugle, der observeres, og sjældent redefund. Hvis der registreres reder, angives den præcise lokation ikke altid. Redefund må højst være 3 år gamle for at være valide ifølge de hollandske myndigheder.

Databaserne kan give fornuftig viden om tilstedeværelsen og fordelingen af mursejlerne i et område, men det modsatte kan også være tilfældet, hvis området kun er blevet undersøgt i begrænset omfang eller slet ikke. Oplysningerne kan også være usikre på antallet af en given population. Databasesøgningerne vil altid være usikre og skal derfor suppleres med feltundersøgelser på lokationen.

Feltundersøgelser

Feltundersøgelser kan kun udføres i mursejlernes yngletid fra medio maj til medio august og skal udføres af personer med særlig viden om og erfaring med mursejlernes yngleadfærd. Indledningsvis anbefales det at tage kontakt til beboere i området og f.eks. til lokale afdelinger af Dansk Ornitologisk Forening og Danmarks Naturfredningsforening for at høre, om de har kendskab til (ynglende) mursejlere i området.

Selve feltundersøgelsen kan udføres på 5 forskellige måder: Ved at tælle reder, ved at tælle lavtflyvende mursejlere, ved at afspille kald, ved observationer med kameraer eller med termografiske kameraer.

Tælling af reder

Tælling af reder er den mest sikre metode til at finde redepladser. Tællingen baseres på observationer af ind- eller udflyvning til reden og udføres i perioden fra primo juni til ultimo juli. Det optimale tidspunkt er erfaringsmæssigt cirka fra 1,5 time før solnedgang og til 0,5 time efter solnedgang. Her er mursejlerne meget aktive og dermed synlige. Optælling på andre tidspunkter er mere usikker og mindre valide. De hollandske myndigheder anbefaler bl.a., at der tælles 3 gange i løbet af en ynglesæson for at kunne fastslå, om der yngler mursejlere, at mindst en tælling ligger før hhv. efter 1. juli, at der skal være mindst 10 dage mellem de enkelte tællinger og at hver tælling udføres på det optimale tidspunkt.

Under tællingen er det vigtigt at skelne mellem ynglefugle og unge ikke kønsmodne fugle:

- *Ynglefuglene* flyver ind via flyvehullet og bliver altid i reden i længere tid.
- De *unge ikke kønsmodne fugle* (såkaldte bangers, da de hamrer ind med stor fart mod flyvehullet) flyver kun hen til flyvehullet, hvor de kan blive hængende i et par sekunder for derefter at falde tilbage og flyve væk igen for så at gentage det flere gange. Hvis de får et duetsvar fra reden er det også tegn på ynglende mursejlere, hvis ikke kan der være tale om en redeplads uden beboelse.
- *Ikke ynglende kønsmodne fugle* findes også og de vil fra tid til anden også forsøge at besøge primært en beboet rede, men hurtigt blive smidt ud igen af beboerne.

Alle sider af en bygning skal undersøges. Redepladser findes ofte over 3-5 meters højde, der giver mursejlerne god plads til ind- og udflyvning. Selv i bygninger, der ligger bag høje træer, kan der findes

redepladser, hvis redepladserne har været beboet i årtier, og hvor der så i mellemtiden er vokset høje træer op. Mursejlerne kender derfor vejen ind til reden: Der findes observationer af mursejlere, der er fløjet over en gade i 1-2 meters højde for at nå deres redeplads i bygningen bag trætoppene.

Tælling af lavtflyvende fugle

En erfaren observatør med viden om mursejlernes yngleadfærd kan fortage en tælling af lavtflyvende fugle primo juni til ultimo juli. Her tælles de mursejlere, der i skrigende grupper flyver tæt på - 1-2 meter - fra tagfoden eller andre potentielle redepladser igen og igen. En tommelfingerregel siger, at ca. 1/3 af den skrigende flok mursejlere er ikke ynglende ungfugle, når der tælles i juli, hvor alle mursejlerne er ankommet til Danmark. Hvis der tælles i juni er antallet af ikke ynglende ungfugle væsentlig mindre.

Ynglefuglene blandt de lavtflyvende mursejlere er dem, der flyver langs tagrender, rygninger og altid i taghøjde. Læg mærke til, hvor fuglene er begyndt at skrig og hvor de flyver hen. Hvis flyvningen gentages flere gange med skrig de samme steder, er det tegn på en rede. Et andet tegn på en rede er et svarkald fra magerne inde i reden. Se en flok skrigende mursejlere, der flyver lavt mellem tagene i de bygninger, de yngler her: <https://www.youtube.com/watch?v=Rd3NlfbA7yQ>. Tæl kun de lavtflyvende mursejlere i flokken og gerne et par gange for at få et rimelig præcist antal - mursejlerne er hurtige og skifter ofte position i flokken. Mursejlere, der flyver langsomt omkring højere over bygningerne er omstrejfede mursejlere, som derfor ikke skal tælles med som ynglefugle.

Afspilning af kald (call and response)

Aktive reder kan også findes ved at afspille mursejlernes duetkald fra primo juni til ultimo juni. Her ruger ynglefuglene på æggene (begge køn deltager i rugningen) og fuglen på reden vil derfor efter kun få gentagne afspilninger af kaldet - f.eks. via en mobiltelefon rettet mod den mulige rede i bygningen, reagere ved at svare. Afspil kald i samme styrke som fuglenes eget kald. Metoden er både tids- og opmærksomhedskrævende og egner sig ikke ved højere bygninger på grund af afstanden op til reden og dermed muligheden for at kunne høre svarkaldet.

Observation med vildtkameraer

Det er også muligt at opsætte specielle vildtkameraer ved udvalgte potentielle redepladser fra ultimo maj til ultimo juli for at finde aktive reder som en fjerde mulighed. Vildtkameraerne kan give information om ind- og udflyvende mursejlere (og andre fugle) og dermed om en aktiv rede. Det kan være en udfordring at indstille kameraerne med den rette fokus, så metoden kræver flere opsatte kameraer for at dække en større bygning.

Observation med termiske kameraer

Brug af termiske kameraer er en femte mulighed for at finde aktive reder omend den er noget usikker af flere grunde: Der skal være 12 graders forskel mellem udetemperatur og temperatur inde i bygningen for at få et godt resultat, en fugl i reden kan ligge langt inde i bygningen og dermed vanskelig at spore varme fra, artsbestemmelse er ikke mulig, da der kun registreres varme fra en fugl eller et dyr inde i bygningen, men ikke hvilken (det kan være en skovspurv, en gråspurv eller en stær eller måske en flagermus). Det må så afklares med et efterfølgende besøg ved den specifikke lokation.

Note: Dette videnskabsdokument er inspireret af egne erfaringer, erfaringer fra især andre europæiske miljømyndigheder, der har fokus på mursejlere med tælling af mursejlerreder i bygninger (som Holland f.eks.) og erfaringer fra især europæiske NGO'er, der arbejder for at hjælpe mursejlerne.
